

Међународни симпозијум византолога

НИШ И ВИЗАНТИЈА XXII / NIŠ AND BYZANTIUM XXII

„Europe and the Balkans under Constantine's sign“

“Европа и Балкан под Константиновим знаком”

РЕЗИМЕ / SUMMARY

Име и презиме	Анђела Гавриловић
Наставно-научно звање	доктор наука, виши научни сарадник
Адреса посла	Институт за историју уметности, Чика Љубина 18-20, 11 000 Београд
Кућна адреса	
Тел/факс	
e-mail	andjela1321@gmail.com
Тема	ПРЕДСТАВЕ ЦАРА КОНСТАНТИНА ВЕЛИКОГ У ВИЗАНТИЈСКИМ ПСАЛТИРИМА И ЊИХОВЕ ИКОНОГРАФСКЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ

РЕЗИМЕ

Због свог великог значаја цар Константин Велики (324-337), владар РOMEЈСКОГ царства и оснивач нове ромејске престонице на Босфору много пута је приказиван у уметности хришћанства. Посебну групу ових представа чине визије цара Константина у византијским псалтирима, које се јављају на маргинама пратећи текст 59. псалма. Будући да у словенским псалтирима, као и у псалтирима западне провенијенције 59. псалам није пропраћен наведеном минијатуром, минијатуре са његовим ликом у грчким псалтирима представљају специфичност. У раду се анализира иконографија сцена, као и њихова појава и значење у оквиру псалма. Посебна пажња указана је иконографским и значењским аналогијама појединачних мотива ових представа.

Name	Andrea Pülz
Title	Dr.
Organization address	Austrian Archaeological Institute/Austrian Academy of Sciences, Franz Klein Gasse 1, 1190 Vienna, Austria
Home address	Währingerstr. 157-159, 1180 Vienna, Austria
Phone/ Fax	0043 51581 4020
e-mail	andrea.puelz@oeaw.ac.at
Theme	BELT BUCKLES FROM A LATE ANTIQUE CITY QUARTER – EVIDENCE OF THE MATERIAL CULTURE IN THE 6TH AND 7TH CENTURIES IN EPHEOS

ABSTRACT

The late antique city quarter in the lower city of Ephesos was excavated between 2011 and 2018. It combines representative living, craft production and small shops in a very confined space. The rich material evidence like dress accessories in particular the belt buckles, thus provides an insight into the Late Antique and Byzantine world of Ephesos. The entire area, frequently rebuilt and exposed to clearly visible earthquake damage, was finally destroyed by fire in the later 7th century.

Name	Pülz Andreas
Title	Doz.Dr.
Organization address	Austrian Archaeological Institute, Hollandstraße 11-13, 1020 Vienna
Home address	Währingerstraße 157, 1180 Vienna
Phone/ Fax	+43-676-9369519
e-mail	Andreas.puelz@oeaw.ac.at

Theme	EARLY BYZANTINE PILGRIM AMPOULES FROM ASIA MINOR: ON THE SIGNIFICANCE OF A PARTICULAR MOTIF
-------	--

ABSTRACT

Various pilgrim tokens have been preserved from late antique/early Byzantine period. Among these, the so-called ampullae from Asia Minor, with their very diverse symbolic as well as figurative representations, deserve a very special attention. In the context of the paper, an extraordinary and very rarely documented motif – possibly with reference to Ephesus and its various Saints – will be presented and put up for discussion.

Име и презиме	Ариадна Воронова
Наставно-научно звање	PhD. Шеф катедре историје и теорије хришћанске уметности факултета Црквених уметности
Адреса посла	Русија, Москва 115184, Новокузнецкаја улица, 23б. Православни Свето-Тихоновски универзитет
Кућна адреса	Русија, Москва, Озерковска обала, 48/50, зграда 2, стан 93
Тел/факс	+7 916 286 53 73
e-mail	variadna2@yandex.ru
Тема	ПРОБЛЕМ ПОЈАВЕ И ЕВОЛУЦИЈЕ ШАТОРА У РУСКОЈ АРХИТЕКТУРИ XVI ВЕКА И СЛИЧНЕ ИДЕЈЕ У СРПСКОЈ И ЗАПАДНОЕВРОПСКОЈ АРХИТЕКТУРИ

РЕЗИМЕ

Хронологија еволуције руских цркава са завршетком у облику шатора нашли су објављивањем нових истраживања која су открила нове податке о пореклу и узроцима појаве овог феномена не само у руској, већ и у европској архитектури. С појавом катедрале Покрова на Рову у Москви почела је изградња по узорку храма Гроба Господњег као конгломерата храмова над светињама, који изграђен по посебном налогу, што означило почетак развоја типа вишекапелног центричног храма и нове принципе декорације. У сакралној топографији средњовековне Москве XVI века развила се традиција великокнежевске градње заветних цркава које су добивале «ругу» (исплате свештенству из државне касе или из сопствених средстава великог кнеза), дакле могу се сматрати као аналози задужбина српских великих жупана. Заједно са црквом Вазнесења у селу Коломенском Покровска катедрала изазвала је појаву многих цркава са завршетком у облику шатора широм Русије.

Претходници руских цркава са завршетком у облику шатора на западу могле бити не само ренесансне грађевине, већ и средњовековне цркве са повећаним волуменом изнад централног дела. У западноевропској, посебно словеначкој романици, таква појава је једнобродна црква са звоником изнад хора: цркве са «корним звоником». У контексту комбиновања функција саме цркве за богослужење и звоника, можемо се присетити и древније руске «цркве под звоном». Нагласак поткуполне укрснице са кулоликим волуменом налази се и у раним споменицима

рашке, далматинске и босанске архитектуре, где се види креативно стваралаштво талентованих мајстора нових композиција и новог архитектонског језика који комбинује технике домаћег и страног градитељства и даје идеје о слици идеалног храма.

Name	Branislav J. Cvetković
Title	art historian, PhD, museum curator/councilor, senior research assistant
Organization address	Regional Museum Jagodina Kneginje Milice 82, 35000 Jagodina
Home address	Koste Abraševića S-9/5, 35000 Jagodina
Phone/ Fax	062 489 044
e-mail	branicvet@ptt.rs ; bracvet@gmail.com
Theme	REALIA VS. REGALIA: REGENCY INSIGNIA IN CONTEXT

ABSTRACT

Since recently Byzantinists devote considerable attention to royal feminine, from their place as rulers in full capacity, to consorts, mothers of emperors and regents, to complex iconographies which may reflect various political roles played by women in power during long history of the Eastern Roman Empire.

What this enormous corpus reveals is variety of forms by which the highest power was demonstrated to both the royal court and wider public audiences, be it in monumental or miniature tools of expression.

However, a numebr of subtle nuances in usage of costume and insignia are still to be fully addressed as such details are clues for proper understanding of the specific, unique, more durable or short lived characteristics in periods of rule of imperial women. It will be important to make comparative analysis of offical portrayals as displayed on coins and seals, as well as in other art forms, bearing in mind that conclusions thereof may potentially elucidate similar but quite rare cases in medieval Serbia.

Име и презиме	Бранка Вранешевић Олга Шпехар
Наставно-научно звање	Ванредни професор Ванредни професор
Адреса посла	Чика Љубина 18-20, 11000 Београд
Кућна адреса	Бул. Ослобођења 164, 11000 Београд Александра Белића 5, 11000 Београд
Тел/факс	
e-mail	bvrnese@f.bg.ac.rs // ospehar@f.bg.ac.rs
Тема	УЛОГА ПАРАПЕТНИХ ПЛОЧА И ЊИХОВЕ ИКОНОГРАФИЈЕ У ОДРЕЂИВАЊУ ЛИМИНАЛНИХ ПРОСТОРА РАНОСРЕДЊОВЕКОВНИХ ЦРКАВА ЈУЖНОГ ДЕЛА ИСТОЧНЕ ОБАЛЕ ЈАДРАНА

РЕЗИМЕ

Јужни део источне обале Јадрана се, кроз раносредњовековну епоху, готово континуирано налазио на размеђу ромејских и западноевропских утицаја, приспелих са Истока, Апенинског полуострва, а у једном периоду и из Франачке. Ти утицаји су се одразили на политичке прилике, трговину, ширење култова, културу, религију и уметност. У уметничкој продукцији приметно је претрајавање бројних елемената познатих из касноантичке традиције, видљивих како у архитектури раносредњовековних цркава, тако и скулпторалној декорацији, најпре рељефима, о чему сведоче сачуване парапетне плоче у неким од њих.

У касноантичким црквама парапетне плоче имале су вишеструку улогу: чиниле су доњи део олтарских преграда, у базиликалним црквама су коришћене за одвајање галерија од горње зоне централног брода, по неким истраживањима коришћене су и у приземној зони базилика како би се бочни бродови одделили од главног брода, и др. Стога је извесно да је њихова примарна улога била да одвоје али и нагласе појединачне елементе простора цркве, који су се међусобно разликовали по функцији, али и по ступњу сакралности. У случају раносредњовековних цркава на наведеном простору оне су по правилу чиниле доњу зону олтарских преграда, задржавши примарну улогу да издвоје олтар од наоса, постајући лиминална зона која физички али и симболично одваја најсветији простор храма намењен искључиво свештеницима, од простора намењеног верницима. Управо стога је и иконографски програм представа на сачуваним примерима парапетних плоча био прилагођен овој њиховој примарној улози.

На откривеним и сачуваним примерима парапетних плоча уочава се иконографска континуираност употребе античких и касноантичких мотива у виду флоралних мотива (који су најчешће уоквиравали парапетне плоче или украшавале један њен део), геометријских (најчешће крста), животињских мотива (паунова, грифона, лавова и др.), и знатно ређе фигуралних мотива и сцена попут сцене Обожавања крста, као што видимо на примеру цркве Св. Томе у Кутима.

У циљу разумевања средњовековне уметности и културе од значаја је проучавање интеркултурног преношења и размене иконографских тема и мотива античког и касноантичког раздобља, које у исто време указују и на важност наслеђа у формирању раносредњовековне уметности на подручју јужног дела источне обале Јадрана. Такође, њиховом анализом можемо разумети и значај улоге парапетних плоча у формирању лиминалних зона, у реалном али и симболичном смислу евоцирања будућег вечног тријумфа те и крајњег почивалишта у рајском врту.

Име и презиме	Дарјуш Самии
Наставно-научно звање	магистар историјских наука
Адреса посла	Музеј Војводине, Дунавска 35-37, 21000 Нови Сад
Кућна адреса	Браће Рибникар 29/14, 21000 Нови Сад
Тел/факс	060 0 562 565
e-mail	dsamii@yahoo.com
Тема	СВЕТИ ЈАКОВ ПЕРСИЈАНАЦ У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

РЕЗИМЕ

Овај рад се бави поштовањем Светог Јакова Персијанца у Српској православној цркви. Житије овог ранохришћанског мученика остало је забележено у сиријским изворима одакле је пренето у византијску традицију. Током средњовековне епохе овај култ се раширио по читавом хришћанском свету што говори о значају које је поштовање овог светитеља у том периоду имало. У Српској православној цркви можемо прати трагове развоја култа Светог Јакова Персијанца од средњег века до данас. Током средњовековне епохе, у програму живописања храмова, он најчешће заузима место међу светим ратницима. Касније можемо пратити и појаву делова моштију овог светитеља што је узрок његовог слављења до данашњих дана у манастиру Кончул у близини Рашке на дан 10. децембра (27. новембра по старом календару - што је опште прихваћен дан овог светитеља). Значај изучавања култа овог светитеља је важан за познавање историје хришћанства изван граница Римског царства као и за то колико је хришћански свет у прошлости био повезан.

Име и презиме	Дејан Р. ГАШИЋ Војислав Д. ПЕЈУШКОВИЋ
Наставно-научно звање	- Доцент доктор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Филозофски факултет, Катедра за историју; - Истраживач-приправник, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју (Семинар за византологију)
Адреса посла	- Филипа Вишњића б.б. 38220 Косовска Митровица; - Чика Љубина 18-20, 11000 Београд
Кућна адреса	- Јухорска 2а/9, 11000 Београд; - Лоле Рибара 82, 11250 Београд
Тел/факс	062 15 27 033 062 195 32 17
e-mail	dejan.gasic@pr.ac.rs v.pejuskovic@gmail.com
Тема	ЛАМЕНТ РОМЕЈСКИХ ИСТОРИЧАРА НАД РАСПЕТИМ КОНСТАНТИНОВИМ ГРАДОМ

РЕЗИМЕ

Година 1453. коначно је довршила поделу Европе на исток и запад, наткриливши историјским сумраком живот балканских народа и напоследку створивши застрашујући вакуум моћи у медитеранском региону. Не само по Ромеје без Константинопоља, већ и за православни комонвелт, наступало је доба „*ортодоксног света без патрије*“, света који је утамничен трагао за остацима властите самоспознаје на подручју које му је незауоставиво узмицало пред војно несавладивим Османлијама.

Расејање и поробљавање балканских народа унутар њиховог духовног и некадашњег географског станишта еквивалентно је премештању историјских параметара у симболичка књижевна сновиђења проткана „*реториком мртвих*“, а чији је предводник „*последњи и уснули*“ византијски цар Константин XI Палеолог Драгаш (1449 - 1453). Циљ је насловљене теме стога да кроз текст и контекст ромејских историчара (*Дуке и Критулу са Имброса*) буде упоредно сагледан хришћански

простор и време током и након пада Константинопоља, односно - догађаја преточених у брзопис мастила поменутих двојице списатеља, истодобно повесно утиснутих литерарним патосом незаборава према „*мртвима и бесмртнима*“ за преживеле и будуће хришћанске обновитеље „*царујућег града*“, који до тада и према историографима остаје пуст, мртав, обнажен, безвучан, без облика и лепоте (τὴν δὲ πόλιν ἔρημον, νεκρὰν κειμένην, γυμνὴν, ἄφωνον, μὴ ἔχουσαν εἶδος οὐδὲ κάλλος).

Име и презиме	Дражен Перић
Наставно-научно звање	Ванредни професор
Адреса посла	Универзитет у Београду Православни богословски факултет Београд Мије Ковачевића 11б
Кућна адреса	Веселина Маслеше 62, Нови Сад, Србија
Тел/факс	064/ 8003674
e-mail	drazperic@yahoo.com
Тема	ЉУБАВ КАО КОНСТИТУТИВНИ КАРАКТЕР „ИКОНЕ БОЖИЈЕ“ У ЧОВЕКУ ПО УЧЕЊУ СВЕТОГ ГРИГОРИЈА НИСКОГ

РЕЗИМЕ

У раду се разматра изразито персонално постављено промишљање о људском постојању које се темељи на библијско-теолошком схватању човека као „иконе Божије“. Одгонетку тајне човековог бића свети Григорије Ниски види у основном богословско-антрополошком појму: „икона Божија“. У антропологији светог Григорија Ниског од свих својстава и карактеристика које се придају изразу „по икони Божијој“ љубав је једна од најважнијих. Икона Божија у човеку неизоставно претпоставља његову живу повезаност са Богом, кроз слободно и љубавно уподобљавање Богу. Бог је љубав и извор љубави, према томе, љубав је од Бога и Бог је љубав. Бог стварајући човека обдарио га је својом љубављу. Дакле, створитељ човека је љубав учинио и нашим обележјем. Господ Исус Христос у Јеванђељу по Јовану каже: „Заповест нову дајем вам: да љубите једни друге, као што ја вас љубих, да и ви љубите једни друге. По томе ће сви познати да сте моји ученици ако будете имали љубав међу собом“ (Јн. 13, 34-35). На основу ових речи свети Григорије Ниски јасно закључује да без присуства љубави Божије неминовно се мења и преиначује сав карактер „иконе Божије“ у човеку. Разлог овоме је то што људско постојање изводи своје онтолошко утемељење управо из догађаја божанске љубави, једине љубави која бићу даје суштину. Стварање човека јесте дело преизобилне љубави Божије, љубави која устројава човеково биће као езистенцијални догађај слободне личне заједнице и љубавног односа. Човек је створен за љубав, створен је да постане заједничар и учесник у личном и љубавном начину постојања, које представља божански начин постојања и живот Свете Тројице.

Name	Elena Nemykina
Title	research scientist
Organization address	Research Institute for Theory and History of Architecture and Town Planning , Dushinskaya-9, Moscow 111024, Russia
Home address	Kamennooostrovsky prospekt 44b-18, St.Petersburg 197022, Russia
Phone/ Fax	+79111739754
e-mail	tsvetynaveter@gmail.com
Theme	IMAGES OF ST. GEORGE AND ST. DEMETRIUS IN THE MONUMENTAL PAINTING OF MACEDONIA IN THE 14TH CENTURY AND THE ACTUALIZATION OF THE WARRIOR SAINTS THEME

ABSTRACT

Images of St. George and St. Demetrius in Eastern Christian art are among the most popular in both icon painting and monumental painting. The cult of these saints was widely popular both in Byzantium and among the southern Slavs. As a rule, in numerous scientific studies dedicated to monuments associated with St. George and St. Demetrius, the main attention is paid to iconographic and stylistic features, while this paper considers the issue of influence on the spread of the cult not only socio-cultural, but also ideological attitudes, examining the monuments of the Serbian medieval art located in Macedonia.

The construction and painting of churches was a way to embody key ideological aspects of the Serbian rulers of the Nemanjići, who from the 13th century actively asserted national self-identity, and from the 14th century also demonstrated their direct involvement in the Byzantine cultural model. The image of St. George was especially honored by the founder of the dynasty, Stefan Nemanja, who dedicated the church of St. George (Džurdževy Stupovi, 1170–1171) to him after the victory over the Byzantines. The significance of St. George for the Serbian rulers is emphasized, among other things, by placement of his image near the altar: on the northern wall of the church of the Theotokos in Studenica monastery; on the eastern pillars of the church of the Savior of Zića monastery St. George and St. Demetrius are next to Christ, the Mother of God and also near the patrons of the Serbian dynasty, archdeacon Stefan and St. Savva the Sanctified (these frescoes were renewed in the 14th century according to the old patterns). The location of St. George and St. Demetrius close to each other is an artistic custom in the Byzantine painting. It is interesting to note that in the Byzantine texts both St. George and St. Demetrius are often called the Victorious, since most of their miracles are associated with the provision of military assistance by them. Apparently, for this reason, they were also highly venerated among those Serbian rulers who became famous for large-scale conquests – Milutin (1282–1321) and Stefan Dušan (1331–1355).

The appeal to the images of holy warriors can serve as one example of interaction between the Byzantine themes and local specifics, due to the general idea of preserving national self-identity within the framework of the general “byzantinization”. From this point of view, it is interesting to trace not only the influence of Byzantine ideas on Serbian art, but also the process of integrating the Serbian ideology into the Byzantine one, while preserving its own national component, using the example of images of St. George and St. Demetrius in the monuments of the conquered territories.

Име и презиме	Elizabeta Dimitrova, Orhideja Zorova
Наставно-научно звање	PhD in art history, Archaeologist
Адреса посла	Ss Cyril and Methodius University, Blvd. Goce Delcev 9a, Skopje, Macedonia
Кућна адреса	
Тел/факс	
e-mail	elizabeta@fzf.ukim.edu.mk / goulot@gmail.com
Тема	FEMINAE VIRTUOSAE: Powerful Women of Medieval Macedonia

РЕЗИМЕ

Although the medieval period in all its complexity and structural significance is a male dominant age, some examples which can be found in the domains of art history and archaeology show that female energy was present as a constitutional component of social life, as well. Pictures of powerful ladies, documents that prove their responsibility in political matters, khetorial inscriptions with data of landownership and/or major commissions etc. are a strong argument of feminine power manifested in delicate manners and sophisticated aspects of their not entirely subordinated position in medieval society. In that regard, the presentation/paper aims at disclosure of a specific appearance of *materialized womanity* that can change the perspective in which females are comprehended at least in the historic frames of medieval Macedonia.

Name	Haluk Çetinkaya
Title	Professor Doctor
Organization address	Istanbul Mimar Sinan Fine Arts University Department of Archaeology
Home address	
Phone/ Fax	
e-mail	haluk.cetinkaya@msgsu.edu.tr
Theme	EXTRAMUROS SETTLEMENTS IN CONSTANTINOPLE DURING LATE ANTIQUITY

ABSTRACT

When Constantinople was established by Constantine I in 330 apparently there was a need to enlarge the city due to influx of population. During his reign former city walls moved westward and villas started to be built outside of it. Currently Istanbul is undergoing a very rapid change in population hence needs space and use the areas most economically. During municipal works around the city as early as 1960's parts of Roman villas were unearthed. Recently a Roman bath in the northeast and a villa with mosaics southeast ends were discovered. This paper intends to shed light on the size and probable locations of extramuros settlements basing on these recent finds.

Име и презиме	Игњатије Ђорђевић
Наставно-научно звање	Дипломирани историчар уметности Дипломирани теолог
Адреса посла	Манастир Светог Николе
Кућна адреса	Просек, Нишка Бања
Тел/факс	0640156420
e-mail	ignjatije.djordjevic84@gmail.com
Тема	ОЛТАРСКА ПРЕГРАДА И ИКОНОСТАС ПЕТРОВЕ ЦРКВЕ У РАСУ

РЕЗИМЕ

Истраживање се бави реконструкцијом иконостаса цркве Светих апостола Петра и Павла у Расу, његовим изгледом, програмом и временом настанка, као и његовим значајем за разумевање преобликовања конструкција олтарских преграда у иконостасе.

Име и презиме	Игор Стаменовић
Наставно-научно звање	Истраживач-приправник
Адреса посла	Филозофски факултет у Нишу Департман за историју Ђирила и Методија 2 18000 Ниш Србија
Кућна адреса	Народних хероја 22а/9 18000 Ниш Србија
Тел/факс	+38163484993
e-mail	igor.stamenovic@filfak.ni.ac.rs

Тема	КОНСТАНТИНОПОЉ У ДЕЛУ <i>DE EUROPA</i> ЕНЕЈЕ СИЛВИЈА ПИКОЛОМИНИЈА – ПАПЕ ПИЈА II
РЕЗИМЕ	
<p>Рад анализира излагање о Константинопољу у делу <i>De Europa</i> (1458) хуманисте Енеје Силвија Пиколоминија – папе Пија II (1458–1464). Садржај текста стављен је у контекст савремених тумачења која Пиколоминијево дело посматрају у склопу његове крсташке идеје. Први део истраживања тиче се поглавља о настанку и развоју града, те његовом месту у историји хришћанске цркве. Иако је у историографији углавном превиђано због релативно мале самосталне изворне вредности, ово поглавље, сагледано у поменутом контексту, расветљава улогу Константинопоља у Пијевој политичкој мисли. У другом делу рада размотрено је поглавље о османском освајању града (1453). Наглашена је крсташко-пропагандна употреба слике страдања Константинопоља и пружен је преглед досадашњих истраживања овог дела списа.</p>	

Name	Ioanna P. Arvanitidou, Alevtina Tanu
Title	Archaeologist, PhD in Byzantine/ Medieval Archeology; Art Historian, MA in Byzantine Art
Organization address	Center for Slavo-Byzantine Studies "Prof. Ivan Dujčev", 18 Prof. Ivan Dujčev Str., 1618, Sofia, Bulgaria; Courtauld Institute of Art
Home address	Vaindiriou 56/3, 56123, Thessaloniki, Greece; Pileos 7, 54633, Thessaloniki, Greece
Phone/ Fax	
e-mail	io.arvanitidou@gmail.com alevtina07@yahoo.com
Theme	THE ICONOGRAPHY OF THE VISION OF PETER OF ALEXANDRIA. THE CASE OF A GROUP OF SMALL POST-BYZANTINE CHURCHES IN SOUTHWESTERN BULGARIA

АБСТРАКТ

In the Vision of Saint Peter of Alexandria Christ appeared to him as a twelve-year-old child wearing a robe which was torn from head to foot. He was holding it with His hands against His breast to cover His nakedness. When Saint Peter asked the Lord who had torn His clothes, the Lord said it was Arius and that he was not to be received into communion with the Church because he had done evil against God and His flock.

The depiction of the conflict between Peter of Alexandria and Arius began to appear in Byzantine monumental art at the beginning of the 13th century. Today over thirty cases are known in Greece and fifteen cases in North Macedonia. There are only a few such scenes in Serbia, Albania, Romania and Cyprus. In Bulgaria only three cases are known: at Saint Nicholas in Meleniko (c. 1200), at the rock-cut church in Ivanovo (c. 1331-1371) and at Saint Demetrius in Boboševo (c. 1487/8).

It is clear that this particular iconographic theme did not become widespread in the territories of present-day Bulgaria. It seems, however, that in the region of south-western Bulgaria, at a distance less than 50 km from the town of Pernik, the theme of Saint Peter's Vision was chosen to be used in the iconographic programme in a group of small post-Byzantine churches. These churches, dating

from the late 16th century onwards, seem to share not only the same architectural type but also some basic features of their iconographic programme. One of these features is the depiction of the Vision of Peter of Alexandria, and indeed in two variations.

On the north wall of the church of St. George in Studena Patriarch Peter is depicted standing in a three-quarters pose, holding a roll in his hands. Peter is facing right, looking at Christ, who is depicted naked, standing in a three-quarters pose. The role of the pedestal here is played by the four-sided niche in the wall just below Christ's feet. Immediately to the left of the niche is the head of a large fish with its mouth open. The head of Arius protrudes from the mouth of the beast. The variation with Arius in the mouth of a fish is also found in the Prothesis of the church of the Koimisis in Zrze (c. 1350).

Thus, this paper will address the depiction of this specific representation in this particular group of churches, as well as the possible influence of iconographic themes from artistic centres of the region.

Име и презиме	Ивана Веселиновић
Наставно-научно звање	Истраживач-приправник, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју (Семинар за византологију)
Адреса посла	Чика Љубина 18-20, 11000 Београд
Кућна адреса	Ратка Митровића 96а, Београд
Тел/факс	
e-mail	ivanaveselinovic8@gmail.com
Тема	ПОКУШАЈ БРАЧНЕ АЛИЈАНСЕ: КОНСТАНТИН XI И МАРА БРАНКОВИЋ У ЗНАКУ ОСМАНСКОГ БАЛКАНА

РЕЗИМЕ

Ступање на власт Мехмеда II 1451. године поклопило се са периодом када је цар Константин XI Палеолог Драгаш настојао да пронађе себи одговарајућу супругу и будућу царицу Ромеја. Његов близак сарадник и пријатељ који се активно бавио овим питањем, Георгије Сфранцес, у свом делу је оставио забележено сведочанство о избору принцеза које су виђене као најдостојније, као и о току преговора који су вођени. Једна од могућности која је нарочито преокупирао како василевса тако и самог Сфранцеса, као *кориснија* од брака са принцезама из Трапезунта или принцезом из Ивирије, јесте могућност алијансе са Српском деспотовином браком са Маром Бранковић. Међутим, и поред добре воље српског деспота и цара Константина XI до брака ипак није дошло, а као могућност разрешења тог питања изнећемо хипотезу која се чини извесном узимајући у обзир малобројна сведочанства у изворима али и целокупну политичку атмосферу у првим месецима ступања на власт новог османског султана. Сфранцес у својој Хроници као разлог због ког до брака није дошло износи податак да се султанија Мара молила Богу да ако се спасе од брака са Муратом II неће се више удавати, већ ће остати слободна „*служећи свом Избавитељу*“. Овај податак, по нашем мишљењу, може се тумачити двосмислено, односно или у хришћанском погледу Бога као избавитеља из невоље, или у контексту особе која је султанији омогућила да се ослободи харема и врати назад у своју земљу. Ако се као решење овог питања узме прва могућност на шта је до сада стављан акценат, логичан след околности на основу до тадашњих примера племкиња са простора православног Балкана које као удовице више нису желеле или могле да ступе у брак, било би замонашење односно службовање Богу. Међутим, као што је познато, до тога у овом

случају није дошло већ је Мара Бранковић живот наставила у дому својих родитеља узимајући активног учешћа у политичким дешавањима у Деспотовини нарочито након смрти деспота Ђурђа. Томе се мора придодати и податак који износи позновизантијски историчар Дука, да је султан Мехмед II након што је дозволио маћехи да „уз много славе и части“ оде у Србију, и за њено издржавање дао имања дуж границе са Србијом. У том смислу, *Избавитеља* ког је желела да служи, односно ког из захвалности није желела да изда удајом за његовог политичког противника само пар месеци након што је постала слободна, можемо пронаћи у лику османског султана Мехмеда II, што ће и бити циљ проучавања у овом раду.

Name	Yannis D. Varalis
Title	Associate Professor in byzantine archaeology
Organization address	University of Thessaly, Department of History, Archaeology and Social Anthropology, Argonafton & Filellinon Str., 38221 Volos, Greece
Home address	201, 28 Oktovriou Str., 38221 Volos, Greece
Phone / Fax	+30 2421074842 (office)
e-mail	iovaralis@uth.gr
Theme	THE AMBO OF THE KALAMBAKA CATHEDRAL: CONJECTURES ON ITS ORIGIN AND ART

ABSTRACT

The Kalambaka cathedral, dedicated to the Dormition of the Virgin, was the seat of the bishop of Stagoi, the byzantine town founded at the foothill of the immense boulders of Meteora, NW Thessaly, at the end of the ninth or the early tenth century. The ambo of this cathedral is thought to be of a Late antique date, especially after the publication of a restored plan of it in the pivotal study on the *Early Christian Timber-roofed Basilica of the Mediterranean basin* by Anastasios Orlandos. Recent research has proven that the ambo is an assemblage of sculptures and constructed parts, but failed to assess their origin and art. The ambo is the result of the accumulation of three sets of sculptures: early byzantine plaques that present close affinities with the sculpture of the church of St. Achilleios at Larissa; middle byzantine colonnettes and plaques that were possibly created for the original *templon* of the Kalambaka cathedral; and late byzantine plaques that were carved for the ambo of an episcopal church, other than the Kalambaka cathedral. The assemblage of all these sculptures can be tentatively dated to the times of Joasaph (ca. 1560-1575) or Daniel (1640/1-1687), bishops of Stagoi.

Name	Dr. Jasmina S. Ćirić
Title	Assistant Professor
Organization address	University of Kragujevac, Faculty of Philology and Arts
Address	Jovana Cvijića bb, 34000 Kragujevac
e-mail	jasmina.ciric@filum.kg.ac.rs jciric0905@gmail.com

Theme	SPOLIA FROM LJUBOTEN: A REFLECTION OF ATTITUDES TOWARDS ANTIQUITY IN MEDIEVAL SERBIAN ARCHITECTURE
-------	---

ABSTRACT

This paper analyzes the significance of spolia in the late medieval Serbian church of St. Nicholas in Ljuboten, built during the reign of King Stefan Uroš IV Dušan, as a reflection of the attitude towards Antiquity.

Spolias, reused ancient materials, were placed in a Christian context, indicating a deep respect for classical Antiquity and its role in preparing the world for Christ's advent. The placement of spolia on the most sacred parts of the church and their tendentious usage highlight their importance. The north wall of the Ljuboten church, where spolia is located, is examined in the context of constructing ties with the founder of Constantinople and the belief that their world was an extension of Ancient Rome. The reuse of spolia, in addition to ktetorial portraiture use, symbolizes the continuity of the past with the present and future and highlights the importance of antique culture in preparing the world for the Divine.

In this paper, we show that recycling of materials and placing them in a pure Christian context certainly changes the interpretive horizons of these late churches. The spolia, along with the ktetorial portrait of Emperor Dušan located inside the church on the same wall as the spolia, indicate a deep respect for the traces of classical Antiquity, which occupy an important segment of understanding the plan of salvation in the spiritual climate of the late medieval Serbian state. It is important to understand the attitude of medieval Serbia towards Antiquity, since the state of King / Emperor Dušan developed constructed ties with the founder of Constantinople in the context of a widespread belief that their world was an extension of the Ancient Rome and to show the legitimacy of the new empire. The imitation of older forms, along with the appropriation of the original, is a kind of medieval renewal of antiquity. The re-evaluation of the glorious ancient past, seen in the context of the Divine, was the complete framework for a possible interpretation.

Име и презиме	Јасмина Шаранац Стаменковић
Наставно-научно звање	Ванредни професор
Адреса посла	Филозофски факултет у Нишу, Ћирила и Методија 2, 18000 Ниш
Кућна адреса	/
Тел/факс	
e-mail	jasmina.saranac.stamenkovic@filfak.ni.ac.rs
Тема	БРАТСКА ВЕЗА ИЗМЕЂУ ЦАРА КОНСТАНТИНА X ДУКЕ И ЦЕЗАРА ЈОВАНА ДУКЕ У ПОЛИТЧКО-КЊИЖЕВНОМ КОНТЕКСТУ ПСЕЛОВИХ СПИСА

РЕЗИМЕ

Сликовит однос цара Константина X Дуке (1059–1067) и цезара Јована Дуке, односно нијансе тог односа који се током Дукине владавине, очигледно, мењао, дочаравају писма Михаила Псела, врсног византијског филозофа, политичара и ретора, упућена цезару Јовану, Константиновом рођеном брату. Ниједан други извор не приказује међусобне промене у комуникацији, поверењу и сарадњи међу двојицом браће Дука, као Пселова писма упућена цезару Јовану Дуки. Кроз њих се, неретко, без извештачене форме оцртавају како државно-политички односи тако и приватно-друштвени односи цара Константина X и цезара Јована Дуке. Стога ће у раду, најпре, бити дат превод Пселовог писма бр. 43 из критичког издања Стратиса Папајоануа, упућеног цезару Јовану Дуки на српски језик [Ραφαήλοπου, S. (ed.) (2019). *Michael Psellus, Epistulae I–II*. Berlin–Boston]. Превод писма биће саопштен први пут на једном савременом језику. Поред тога, биће анализирани подаци и из других Пселових списа: *Хронографије*, Пселовог историографског дела, као и писама и царских говора упућених члановима владарског дома Дука. Где год је могуће, биће упоређиване Пселове вести из свих његових списа које сведоче о односу двојице браће, како би се читаоцима приближила слика породичних односа двојице најважнијих чланова династије Дуке, цара Константина X и цезара Јована.

Име и презиме	Јулијана Марковић
Наставно-научно звање	истраживач-сарадник
Адреса посла	Филозофски факултет у Београду, Чика Љубина 18-20, Одељење за историју уметности, с413
Кућна адреса	
Тел/факс	
e-mail	julijanamarkovic@hotmail.com
Тема	ЗИДНО СЛИКАРСТВО (1827) ЦРКВЕ МАНАСТИРА СВЕТИ РОМАН

РЕЗИМЕ

Манастир Свети Роман, основан у 9. веку, од своје реактивације 1796. године до 1833. је у црквено-административном погледу био део Нишке митрополије. Формиран је око култа св. Романа, монаха синаита, чији се гроб налази у анексу на јужној страни храма. Хришћани Ниша активно су током овог периода инкорпорирани у живот манастира кроз поклоничка путовања и прилоге. Зидно сликарство која је тема овог излагања настало је приликом опсежне обнове 1827. године, што сазнајемо из ктиторско-приложничког натписа. Обухвата део храма који се сматра најстаријим, олтарски и поткуполни простор триконхалне централне основе. Сликаство је приписано Теодосију из Велеса, заступнику зографског модела религијског сликарства, који је деловао у оквиру веће радионице. Теодосије је са својом радионицом израдио већи број сликарских целина на простору Нишке епархије, а овом приликом је и обновио и допунио постојећи иконостас цркве манастира Свети Роман. Тематски, зидно сликарство изведено је према препорукама које дају ерминије, док се посебно настојало поштовању симболичке топографије храма и литургијске функције олтарског простора. Програм сликарства у већој мери понавља старији

живопис, стварајући тиме симболички континуитет. Том приликом, представе нису тек обновљене, већ реинтерпретиране на основу савремених иконографских тежњи. Одређене светитељске фигуре укључене су у сликани програм новог слоја живописа, извесно према захтевима и потребама ктитора и приложника. Међу њима се истиче лик св. Саве српског и св. Романа.

Зидно сликарство манастира Свети Роман је за сада једина целина овог типа настала на простору Нишке епархије пре Једренског мира (1829) и једна од ретких које ће потом постојати у Кнежевини Србији, која датира пре издавања Хатишерифа (1830). Представљањем ове досада неистражене целине, биће направљен значајан допринос проучавању зографског модела иконописа на територији читаве Србије, насталог у овом друштвено и политички неповољном периоду за хришћанско становништво.

Name	Obraztsova Ksenia
Title	The Rotunda at Konjuh: between East and West
Organization address	Moscow, Kozitsky, 5, State Institute for Art Studies
Home address	St. Petersburg, Varshavskaya, 24
Phone/ Fax	
e-mail	vos-chod@yandex.ru
Theme	THE ROTUNDA AT KONJUH: BETWEEN EAST AND WEST

ABSTRACT

The peculiar structure of the Rotunda at Konjuh in modern-day North Macedonia has made it one of the most celebrated monuments of the Early Christian Dardania. However, the building still hides a lot of unrevealed questions.

On the one hand, the architectural features of the Rotunda strengthened a widespread opinion about the Eastern, primarily Syrian influence on the Balkan region. The theory is based on the following arguments: central plan of the rotunda is inscribed in the trapezoidal outline, the altar zone has a three-part structure analogously to the three-part narthex, the outer wall of the apse is rectangular. The opinion was supported by the masonry of the building made of large, cut stone blocks. On the other hand, according to some evidence actively involved in the current historiography of the religious and cultural policy in Eastern Illyricum, the Latin-speaking province belonged to the Roman sphere of influence and was opposed to the neighbouring Greek-speaking territories. Consequently, Dardania was supposed to follow the Western liturgical practice that defined a number of architectural features of the churches. Despite several attempts to revise the question, both issues are calling for a certain reconsideration.

The elements of the liturgical arrangement of the Rotunda (rooms flanking the narthex, eastern compartments, barriers within the colonnade, synthronon, altar screen, ambo) reveal no distinct traces of the Roman impact but demonstrate integration within the Northern-Greek architecture. The latter was formed earlier under the influence of Constantinople and developed into an independent tradition of the church building. The considered aspects also weaken the Syrian theory so that the remained features had to be explained by the very limited point contact of the Eastern influence that did not affect other

monuments in the area. In the report we will try to analyze them in the local context of the architecture of the Northern Balkans.

Name	Majna Parijez
Title	Dr.sc. istoričarka umjetnosti
Organization address	Samostalni istraživač
Home address	Preobraženska 24, 89101 Trebinje BiH
Phone/ Fax	
e-mail	majnapar@gmail.com
Theme	PREDSTAVA SVETE MARINE OD ANTIOHIJE U STVARALAŠTVU POPA STRAHINJE IZ BUDIMLJA

ABSTRACT

Zograf i minijaturist pop Strahinja iz Budimlja, plodonosi i svestrani postvizantijski majstor, dobrog teološkog obrazovanja ali skromnog likovnog školovanja, bio je ipak cijenjen i tražen na području obnovljene Pečke patrijaršije u vrijeme vladavine Osmanskog Carstva. Djela ovog nadasve plodonosnog, domaćeg majstora nastala su u rasponu od 1591. do 1621./1622. godine, što znači da u tih tridesetak godina možemo pratiti njegov umjetnički razvoj. U pretposljednje radove popa Strahinje svrstavaju se i zidne slike u dva hrama koji se nalaze na području današnje Crne Gore. To su crkve koje su posvećene Svetom Nikoli i Uspenju Bogorodičinom u manastiru Gradište u Paštrovićima. Živopis u crkvi Svetog Nikole datira iz 1620. godine, o čemu nas informirše ktitorski natpis u crkvi. Strahinjino veliko iskustvo i bogoslovska učenost mogu se vidjeti na freskama u Gradištu koje su njegovo pretposljednje ostvarenje. To se može zaključiti ne samo po tipičnom slikarskom izrazu, već i po originalnom rasporedu i odabiru pojedinih scena koje se rijetko susreću u slikarstvu toga doba na području obnovljene Patrijaršije. Treba naglasiti da je zanimljivosti živopisa u crkvi Svetog Nikole znatno doprinio i majstor koji je pomagao popu Strahinji. On se najviše zadržao na nižim zonama, mada mu se ruka može raspoznati i na nekim predstavama iz gornje zone. Iako se ovaj slikar nije potpisao, sudeći po osebujnom slikarskom jeziku, radi se o majstoru Jovanu. On je ovdje u Gradištu, u crkvi Svetog Nikole, bio u ranoj fazi stvaralaštva, da bi se kasnije razvio u vodećeg slikara svoje epohe. Program i raspored zidnih slika u crkvi Svetog Nikole napravili su bez sumnje pop Strahinja kao protomajstor i ktitori. Strahinjino veliko iskustvo, bogoslovska učenost i zanimljiva ikonografska rješenja scena mogu se vidjeti i na freskama u Gradištu, koje su njegovo pretposljednje ostvarenje. Zidna slika u crkvi Svetog Nikole, na kojoj je prikazana Sveta Marina, ikonografski je zanimljiva. Sveta Marina je ovdje prikazana kako zamahuje čekićem hoteći ubiti đavola. Sveta Marina od Antiohije bila je podjednako omiljena i veoma poštovana svetica u hršćanskih vjernika i Istoka i Zapada, gdje je bila poznata kao Margareta. Kult ove svetica bio je veoma snažan i širom čitavoga teritorija nekadašnjeg Vizantijskog carstva, takođe i na području Ohridske dijeceze.

Име и презиме	Максим Онуфриенко
Наставно-научно звање	
Адреса посла	ГОСНИИР (Државни научно-истраживачки институт за рестаурацију), Русија, г. Москва, ул. Гастело 44-1
Кућна адреса	Русија, Московска област, г. Железнодорожни, ул. Народног Ополченија 1
Тел/факс	+381 62 938 18 13
e-mail	maksimonufrienko@icloud.com
Тема	ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛЕ У СТРЕЗОВЦУ У КОНТЕКСТУ ПОСТВИЗАНТИЈСКОГ СЛИКАРСТВА ПОЧЕТКА 17. ВЕКА

РЕЗИМЕ

Црква Светог Николе у Стрезовцу се налази у кумановској области у Северној Македонији. У питању је тробродна црква која је прекривена двоводним кровом. Била је осликана 1606. године, о чему сведочи натпис изнад врата на западном зиду. Без обзира на то што су фреске оштећене, сликани програм се лако може протумачити — био је описан у књизи С. Петковића (1965). Међутим, карактеристике сликарског стила готово да нису биле истраживане. Гледано у целини може се рећи да у цркви Светог Николе постоје два сликарска стила, који се могу повезати са два мајстора или атељеа. Ликови светаца првог стила немају уочљиво изражену дубину; густо беличасто вохрење прелази у светли златни санкир кроз зеленкасту подлогу — тако је насликана већина фресака. Фреске другог стила се углавном налазе, у северном делу грађевине. Ови ликови имају израженију тродимензионалност због тамног санкира и јасно дефинисаних потеза. Беличасто вохрење, које је такође насликано преко зеленкасте подлоге, даје уочљиве силуете, због чега се тачније показује рељефни изглед ликова. Можемо да упоредимо фреске Цркве Светог Николе са фрескама Цркве Светог Ђорђа у Младом Нагоричану. Примећује се да су сликарски стилови у Цркви Светог Николе слични двама стиловима у Младонагоричанској цркви. Сличност је приметна и у иконографији: «Успење Пресвете Богородице» на западном зиду понавља исту тему из цркве у Младом Нагоричану. Како се чини, Црква светог Николе у Стрезовцу је била осликана од стране истих мајстора или атељеа који су радили у највећој цркви овог региона — у цркви у Младом Нагоричану.

Name	Marco Fasolio
Title	Dr.
Organization address	Università del Molise (<i>DiplomatiCon</i> project), Campobasso, Università del Piemonte Orientale, Vercelli
Home address	Torino, Italy
Phone/ Fax	+39 349 0907631

e-mail	marco.fasolio@uniupo.it
Theme	PUBLIC ENEMIES, PRIVATE FRIENDS. RIVALRY AND COOPERATION BETWEEN GENOA AND VENICE IN THE LEVANT DURING THE 15TH CENTURY THROUGH UNPUBLISHED DOCUMENTS FROM GENOA'S STATE ARCHIVE

ABSTRACT

When we take into account the interactions between Genoa and Venice during the late Middle Ages, what would probably come to our mind is their deeply rooted enmity, both political and commercial, which often resulted in open warfare in the waters of the Mediterranean. Conflicts like the war of Curzola (1298), which ended with the peace of Milan (1299), or the bloody war of Chioggia (1370s), that began over a dispute regarding the island of Tenedos and ended in 1381 with the peace of Torino, thanks to the mediation of count Amadeus VI of Savoy, were only the surface of the turbulent relationships between the two maritime powers. This paper aims to analyse the Genoese-Venetian connections in the Levant during the 15th century, focusing on areas like Cyprus and Alexandria, where merchants and citizens of both towns were present and their interactions occurred on a daily basis, through a handful of documents from Genoa's State Archive. The latter show that, while the relationships between the two governments were still far from friendly, despite the unrivalled superiority of Venice, private ones were not infrequently marked by cooperation on many levels and seldom discouraged by homeland authorities.

Name	Maria Zavorina
Title	
Organization address	The Research Institute of Theory and History of Architecture and Urban Planning, Dushinskaya ul., 9, 111024 Moscow, Russian Federation Lomonosov Moscow State University, Lenin Hills, 1, 119234 Moscow, Russian Federation
Home address	Lenin Hills, 1E, 119234, Moscow, Russian Federation
Phone/ Fax	
e-mail	marika_1096@mail.ru
Theme	SOME OBSERVATIONS ON THE ARCHITECTURE OF THE CHURCH OF ST GEORGE IN OMORPHOKKLISIA: THE PROBLEM OF ORIGIN.

ABSTRACT

The Church of St. George in Omorphokklisia near Kastoria, western Macedonia, was built in the late 13th-early 14th century and is the main and practically the only representative of the Palaeologan architecture in this region. This is a rather large cross-domed church with an exonarthex, galleries of complex structure and three-stored tower from the west.

The church has repeatedly attracted the attention of researchers, but there are still many controversial and unresolved issues in its study, such as specifying the date of construction of the church, the problem of identifying and chronology of construction phases, etc.

The architectural appearance of the church is no way connected with the local architectural tradition of Kastoria, which developed in the 9th-11th centuries. Therefore, the problem of the origin of its architectural features is the main in its study from the first publications to the present day. Researchers have expressed various hypotheses in this regard. In search of analogies the researchers suggested some temples of Arta, pointed to Constantinople, put the church in the architectural context of Macedonia and Southern Greece. However, within the general context of the development of Late Byzantine architecture the place and role of the church in Omorphokklisia is not clear.

In this paper, an attempt was made to substantiate the belonging of the church of St. George to the architectural tradition of Epirus of the late 13th – early 14th century based on a thorough analysis of its morphological, typological, decorative, compositional and stylistic features. The two-column type of the cross-domed church, the shape and method of articulation of the apse and of the dome drum, the elements of articulation and vocabulary of brick patterns, the form of narthex and exonarthex, the configuration of the galleries – all these indicate that the church has to belong to the monuments of the architectural tradition of Epirus. Moreover, some details, such as the execution of the dome drum, the decoration of facades, reveal similarities with the Late Byzantine monuments on the territory of modern-day Albania and allow to attribute the church of St. George to the northern group of Epirus monuments.

Сравнительный анализ церкви св Георгия с другими современными ей византийскими храмами даст возможность прояснить ее место и роль в контексте поздневизантийского зодчества.

A comparative analysis of the church of St. George with other contemporary Byzantine churches make it possible to clarify its place in the context of Late Byzantine architecture.

Име и презиме	Милош Цветковић
Наставно-научно звање	научни сарадник
Адреса посла	Византолошки институт САНУ ул. Кнеза Михаила 35 11.000 Београд, Република Србија
Кућна адреса	ул. Николе Вучете 5/10, 11.000 Београд
Тел/факс	+381642301283
e-mail	milos.cvetkovic@vi.sanu.ac.rs
Тема	МЕСТО НИША У ОБНОВИ ВИЗАНТИЈСКЕ ВЛАСТИ И РЕФОРМИ ПРОВИНЦИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ НА БАЛКАНУ ОД КРАЈА X ДО ПОЧЕТКА XIII ВЕКА

РЕЗИМЕ

Публиковање византијских чиновничких печата последњих деценија пружило је прилику да се у извесној мери прошире сазнања о територијалним донетима и унутрашњој структури византијске провинцијске власти на Балкану од краја X до почетка XIII столећа. Информације које пружа сфрагистички материјал, заједно са новим тумачењем појединих података похрањеним у наративним изворима, указују на то да је до обнове византијске власти на читавом Балканском полуострву дошло већ у доба цара Јована I Цимискија почетком 70их година X века. Детаљна анализа обогаћеног сигилографског корпуса, али и друге изворне грађе, пружа пак могућност да се утврди међусобни однос војних и цивилних структура унутар провинцијског апарата на Балкану, и прати његова еволуција током наредна два столећа, али и да се он упореди са црквеном администрацијом, и на тај начин оцрта стварни степен византијског присуства на Балкану. Сходно реченом, могуће је издвојити неколико модела управе којима се Цариград служио приликом успостављања, обнове или реформе тамошње провинцијске власти:

Један модел управе региструјемо у областима које је Византија контролисала пре реконквите крајем X и почетком XI века, а карактерише га, између осталог, развијена структура цивилних органа власти.

Циљ истраживања је да се прецизније ослика позиција Ниша и околне области у ромејском провинцијском систему, почев од Цимискијевог доба када је Византија након више од три столећа обновила своју власт, па све до коначног повлачења Царства са тог подручја на прелазу из XII у XIII столеће Посебан нагласак биће на дефинисању модела управе коју су примењивани, као и на утврђивању фактора који су утицали на одабир поменутих модела.

С тим у вези могуће је издвојити неколико хронолошких етапа у развоју византијске власти у тој регији. Прва отпочиње у доба Цимискија и бива прекинута Самуиловим освајањима. Василијева реконквиста обележава почетак друге фазе, која траје све до друге половине XI века, а карактерише је ограничено византијско војно и административно присуство. Наредну фазу (у другој половини XI века) обележава успостављање чвршће византијске власти у нишкој области, да би са Комнинима Ниш постао један од најважнијих регионалних војних центара на Балкану. Коначно, у последњим деценија пред пад Цариграда 1204. године, трагови византијског присуства бледе, а у граду и околини су све присутнији утицаји нових регионалних политичких фактора Рашке (Србије) и Бугарске.

Name	PhD Miša Rakocija
Title	Docent
Organization address	
Home address	
Phone/ Fax	+381 628022684
e-mail	mirakocija@gmail.com
Theme	FORUM STATUES AND URBAN TRANSFORMATION OF THE LATE ANTIQUE AND EARLY BYZANTINE CITIES OF SOUTHEASTERN SERBIA

ABSTRACT

An effort has been made to point out the known Forum statues from southeastern Serbia as significant testimony to historical circumstances, artistic aspirations and spiritual climate in one urban unit. We will present transformation of Niš from the late antique Naissus (Naissvs) to the early Byzantine Naisos (*Ναῖσος*), which is best evoked by the discovered Forum statues. Thanks to the latest research that confirms existence of the Forum statue in the Early Byzantine period, we can view more accurately how the city appearance changed, but also the life in it.

Urbanized in the way typical for the Romans with the main streets (*cardo*: north-south and *decumanus*: east-west) that intersect in the center at right angles forming the Forum . (Fig. 2). In the center of the fortress, a route of decumanus was discovered, paved with stone slabs, as well as the route of an early Byzantine street (*cardo*). The discovered Forum objects point to a grandiose facility where social and political life of the Naissus citizens took place and the cult of the supreme God and emperor was raised, from the end of the 3rd and beginning of the 4th century. (Fig. 4) This is the reason why two heads belonging to the forum statues of emperors as well as one statue of an imperial woman from the 6th century were discovered near the Forum space. Each statue, with its artistic solution, reveals the historical circumstances in which it was created, depicting the urban transformation of the city of Niš from the end of the 3rd century to the end of the 6th century period. The first one made in porphyry represents one of the Tetrarchs and the second made of gilded bronze, which replaced the composition of the Tetrarch, represents recognizable figure of the emperor Constantine the Great. After the spiritual changes of Naissus, when Christianity entered all the pores of the city life, somehow at the time of Justinian's restoration of, now, Naisos, the life-size marble statue of a woman from respectable royal family stood up on the old Forum.

Due to the above reason, a parallel will be established with the early Byzantine fortification at the Kulina-Balajnac site near the village of Gradište not far from Niš, where the bronze head of Euphemia was discovered, which was also placed on the Forum (square) of this fortification. The bronze fragment that belonged to the statue of Justinian standing at the round Forum of the Imperial City (Ivstiniana Prima) is a convincing testimony to how people lived and thought in the 6th century.

Име и презиме	Небојша Шулетих
Наставно-научно звање	Научни сарадник
Адреса посла	Балканолошки институт САНУ, Кнез Михаилова 35/IV, Београд
Кућна адреса	Сање Живановића 27/а, Београд
Тел/факс	064 271 40 71
e-mail	nebojsa.suletic@bi.sanu.ac.rs
Тема	НИШКИ ЈЕРАРСИ (1528–1766)

РЕЗИМЕ

Православни архијереји у Османском царству били су третирани као закупци црквених такси. Ове таксе фискалне власти сматрале су државним добром, па су уз уважавање особености црквене организације настојале да уједначе правни статус и обавезе јерархије са статусом и обавезама световних купаца државних добара. Именовања архијереја и заштита њихових права били су у надлежности централне финансијске управе у Цариграду, на чијем се челу налазио први дефтердар. Након разматрања представки које су му посредством *Канцеларије епископских муката* (тур. Piskopos Mukataasi Kalemi) подносили патријарси, владике или представници световних власти, дефтердар је у име владара издавао правна акта — берате и заповести. На основу сачуваних протокола берата и заповести, као и постојећих извора српског порекла, у овом чланку биће саопштен низ до сада непознатих чињеница о приликама у Нишкој епархији и ревидиран постојећи каталог старешина ове црквене области у време аутокефалности Охридске и Пећке архиепископије. Посебна пажња биће посвећена раздобљу од четврте до седме деценије XVIII века, када је функције нишких владика на себе преузео архиепископ Пећи.

Name	Paschalis Androudīs Petra Lučeničová Eleni Faka
Title	Assistant Professor in Byzantine Art and Archaeology Archaeologist, MA Student Archaeologist, MA Student
Organization address	Aristotle University of Thessaloniki
Home address	Thessaloniki
Phone/ Fax	
e-mail	pandroudīs@hist.auth.gr
Theme	CONTRIBUTION TO THE STUDY OF METAL CROSSES AND ICONS ONTO COLUMNS AND REVETMENTS DURING THE BYZANTINE PERIOD

ABSTRACT

Our study is a contribution to the study of the use of small metal crosses and icons onto columns and revetments during the byzantine period. This practice was widespread and is observed in various forms from the early byzantine to the Palaiologan period. Their most usual form is that of four small holes forming a cross. The simplest explanation for the use of these metal crosses which do no longer exist onto columns is the will to purify them from their former use in pagan monuments. We can also encounter other meanings for the use of these wholes onto byzantine marble revetments, sepulchral monuments, as well as marble icons.

Name	Philippos A. Vlachoulis
Title	PhD candidate in byzantine art and archaeology
Organization address	University of Thessaly Department of History, Archaeology and Social Anthropology,

	Argonafton & Filellinon Str., 38221 Volos, Greece
Home address	8, Acropoleos Str., 40011 Falani, Larissa, Greece
Phone/ Fax	+30 6986795530
e-mail	fivlachoulis@uth.gr
Theme	THREE LATE ANTIQUE COLUMN CAPITALS AT THE MONASTERY OF ST. LAVRENTIOS ON MOUNT PELION
ABSTRACT	
<p>The monastery of Saint Lavrentios, located at the homonymous village of Mount Pelion, is one of the most important of eastern Thessaly. The long history of the catholikon – product of successive building interventions and additions dating from the thirteenth to the eighteenth centuries – is attested by the considerable number of byzantine and post-byzantine sculptures and inscriptions that are included in its masonry, which have been – and still are – the subject of some interest by old and recent scholarship.</p> <p>Three late antique column capitals that have not yet been studied in detail are preserved at the courtyard of the monastery; they are variations of the Corinthian type of capital. This paper focuses on the study of the material, technique, and decorative motifs of these sculptures, in order to determine their chronology, provenance and possible use at the catholikon of the monastery.</p>	

Име и презиме	Robert Mihajlovski
Наставно-научно звање	Dr
Адреса посла	La Trobe University, Melbourne
Кућна адреса	
Тел/факс	
e-mail	r.mihajlovski@latrobe.edu.au
Тема	SREDNJEVEKOVNA CRKVA NA LOKALITETU 'KALE' BLIZU BITOLJA

РЕЗИМЕ

U brdima na severozapadnoj strani grada Bitolja, (Republika S. Makedonija) na lokalitetu 'Kale', tokom arheoloških istraživanja u godinama između 1978 i 1994, (G. Filipovska-P. Srbinovski) otkriveni su temelji utvrđenja na površini od 5 hektara. Ostaci bedema i utvrđenja mogu se datirati u periodu od 9. do 11. veka. Na severoistočnom delu utvrđenog kompleksa otkriveni su temelji crkve koja stilski pripada vizantijskoj školi sa ranohrišćanskim uticajima, a to je prelazni tip sa upisanim ravnokrakim krstom sa narteksom i bočnim kulama. Može se pretpostaviti da je crkva bila deo nekog manastira ili vojnog logora. Sačuvani fragmenti keramike pripadaju periodu između 9. i 11. veka. Posle tog perioda crkvena zgrada je bila porušena i nikad nije bila obnovljena. Ostaci srednjevekovnog lokaliteta 'Kale' sa crkvom su predmet istraživanja i studijske analize.

Name	Svetla Petrova
Title	Dr.
Organization address	Sandanski Archaeological Museum 55 Macedonia Street, Sandanski, Bulgaria
Home address	1700 Sofia, 9 Yana Yazova Street
Phone/ Fax	
e-mail	svetlapetrova57@gmail.com
Theme	FEATURES OF THE EARLY CHRISTIAN ARCHITECTURAL DECORATION IN PARTHICOPOLIS AND NICOPOLIS AD NESTUM

ABSTRACT

The architectural decoration of the basilicas of two provincial cities - Nikopolis and Parthicopolis - was analyzed. They are located in two neighbouring provinces - Macedonia Prima and Rhodope, administratively within the boundaries of the Eastern Roman Empire, but ecclesiastically - Parthicopolis belongs to the Thessaloniki Vicariate, respectively to the Pope in Rome, and Nicopolis - to the Church of Constantinople. Typical for the Early Christian architectural decoration of Parthicopolis is the re-usage of architectural details from the Roman era) in the earliest basilicas. At the same time, considering the application of arcade construction for the division of the naves, are applied the earliest by type of impost capitals. The current data shows, that at the construction of the Bishop's basilica (basilica No 4), which is unique in plan and decoration for our lands, the architectural decoration was specially made.

The situation at the construction of the basilica in Nicopolis is different. The researches of several basilicas as well as the sporadic appearance of separate architectural pieces show us that every detail, every element of the decoration has been specially made for the individual basilicas. Although the application of both types of altar barriers (the lower and the high type of altar barrier), differences can be seen, between both cities, at the formation of the altar areas and the decoration of the altar barriers. The spheres of influence are separated at the usage of the different architectural-decorative motifs. Parallels from Parthicopolis are seen often in the architectural decoration of Stoby, while those from Nicopolis – in elements, which are closer to the architectural decoration of Thessaloniki.

On one hand the differences are due to the preserved and reused architectural wealth and on the other are due the different administrative church appurtenance. Furthermore, both centres influenced, directly and indirectly, the plan of the basilicas and their liturgy, as well as the architectural decoration and formation of local peculiarities.

Име и презиме	Теодора Брадић
Наставно-научно звање	Докторанд на Филозофском факултету Универзитета у Београду
Адреса посла	
Кућна адреса	Булевар Војводе Бојовића 8
Тел/факс	

e-mail	teodorabradic96@gmail.com
Тема	МИТРОПОЛИТ МИХАИЛО ЈОВАНОВИЋ И ЈУЖНА СРБИЈА
РЕЗИМЕ	
<p>Митрополит Михаило Јовановић се на челу српске цркве налазио у периоду од 1859. до 1881. године. Након девет година проведених у емиграцији, вратио се на митрополитски трон и на њему остао до своје смрти 1898. године. Школован у Кијевско-печерској лаври, на семинарији и Духовној Академији, успоставио је контакте са високим црквеним великодостојницима, као и члановима словенофилског покрета. То је битно допринело да митрополит утиче на трансфер руске сакралне уметности. Време у емиграцији је митрополит провео великим делом у Русији. Током чега је још значајније учврстио везе са истакнутим руским личностима. Након повратка митрополита Михаила из емиграције руски гроф Николај Николајевић Котов је приложио цркви Преображења Господњег у Сокобањи велики број богослужбених предмета. Црква у Сокобањи је подигнута захваљујући митрополиту Михаилу, у његовом родном месту. За изградњу храма су били одабрани представници српско-византијског стила, архитекте Светозар Ивачковић и Душан Живадиновић. Од многобројних богослужбених предмета које је гроф приложио храму, данас су у ризници сачувана два јеванђеља и путир. Како би исказао своју приватну побожност митрополит је многим црквама на југу Србије приложио литургијске предмете. Цркви Рођења Светог Јована Крститеља је 1892. године митрополит даровао један освећени антиминос, јеванђеље и службеник, који потичу из Русије. Циљ рада јесте представљање сложених аспеката утицаја митрополита Михаила на црквену уметност на простору јужне и југоисточне Србије.</p>	

Name	Valeria Kuvatova
Title	Research fellow, Institute of Oriental Studies, Russian Academy of Sciences
Organization address	12 Rozhdestvenka, Moscow, Russia
Home address	81 Udaltsova, Moscow
Phone/ Fax	
e-mail	kintosha@mail.ru
Theme	SYMBOLISM OF EARLY CHRISTIAN PRAYERS FOR THE DEAD IN ROMAN, GREEK AND EGYPTIAN FUNERARY ART

ABSTRACT

The scholars have repeatedly argued that the texts of Early Christian prayers for the dead and pictorial programs of Early Christian tombs are semantically intermixed. The question of appropriation of text of such prayers for the needs of funerary art remains controversial, though the semantic parallels between the former and the latter cannot be easily ignored. Both the prayers and the pictorial programs express the idea of salvation and resurrection for happy afterlife through the stories of the same Biblical personages.

The 4th century version of *Ordo commendationis animae* mentioned Enoch, Jonah, Noah, Abraham and Isaac, Lot, Job, Moses, Daniel, three youths in the fiery, Susanna, David, apostles Peter and Paul and Thekla, while the text of *Orationes pseudocyprianae* included Abel, Noah, Enoch and Elijah, Abraham and Isaac, Israelites, Moses, Jacob, Job, Daniel, three Jewish youths, Jonah, Susanna, David, Lot, Peter, Paul and Thekla.

This question puts focus on the issue of origins of *Ordo commendationis animae* itself. Some scholars argue that its text goes back to Jewish prayers, in particularly to *Mi she'anah*. It represents a repeated invocation and mentions multiple Biblical personages. The vast list of personages in *Mi she'anah* could have generated a number of Early Christian versions distinguished by choice of particular personages.

The Jewish prayers could have served as a direct source of inspiration for Latin text or – as the case was with *Orationes pseudocyprianae*, the Greek version had come first. The Eastern Mediterranean origin of *Orationes* explains the inclusion of Peter, Paul and Thekla. Such an appropriation of the Jewish text could have taken place in any major cultural center with mixed Jewish-Greek or Jewish-Roman population. In the beginning of the first century Antioch, Rome and Alexandria used to accommodate major Jewish communities.

For the purposes of this study the funerary monuments with elaborated painted programs were chosen among Roman, Thessalonian and Egyptian painted tombs.